

ÚTMUTATÓ TUDOMÁNYOS KÖZLEMÉNYEK FELÉPÍTÉSÉHEZ I.

Kvantitatív empirikus dolgozatok BA és MA képzésben

A jelen dokumentumot összeállította A szakdolgozati és műhelymunka követelmények egységesítését végző munkacsoport.

A munkacsoport elnöke: Urbán Róbert
Tagjai: Varga Katalin
Balázs Judit

A jelen dokumentum összeállításában támaszkodtunk mind a Kísérleti Pszichológiai Tanszék, mind a Személyiség- és Egészségpszichológiai Tanszék korábban elkészített anyagaira is. Külön köszönetet mondunk a Gazdaság- és Környezetpszichológia Tanszék munkatársainak építő hozzászólásaiért.

A jelen dokumentumot elfogadta az ELTE PPK Pszichológiai Intézet Intézeti Tanácsa 2014. október 7-én.

TARTALOMJEGYZÉK

1.1	BEVEZETŐ	2
1.2	A DOLGOZAT FELÉPÍTÉSE	2
1.3	ÁLTALÁNOS SZEMPONTOK	3
1.4	KIVONAT (ABSZTRAKT) és KULCSSZAVAK	3
1.5	BEVEZETÉS.....	4
1.6	MÓDSZER.....	5
	1.6.1. Kísérleti/vizsgálati személyek	6
	1.6.2. Berendezés, anyag, eszközök.....	6
	1.6.3. Eljárás	7
	1.6.4. Statisztikai elemzési terv	7
1.7	EREDMÉNYEK	8
1.8	MEGBESZÉLÉS, DISZKUSSZIÓ, ÉRTELMEZÉS, VÉGGÖVETKEZTETÉS	10
1.9	HIVATKOZÁSOK és IRODALOMJEGYZÉK	11
1.10	MELLÉKLETEK	15
1.11	AJÁNLOTT IRODALOM	17

1.1 BEVEZETŐ

Minden tudománynak megvan a maga sajátos szövegszerkesztési gyakorlata. A tudományos szövegekkel szemben elvárás, hogy az adott tudomány konvencióit betartsa. Noha a tudomány célja a világról szerzett ismereteink bővítése, a legtöbb kutató nem „teljesen” új gondolatokat publikál, hanem korábbi elméleteket vagy eredményeket fejleszt tovább. Nagyon fontos, hogy minden tudományos közleményben elválasszuk mindazt, ami a mi munkánk, és mi az, amire másokéból hivatkozunk. Az alábbi dokumentumban bemutatjuk, hogy az ELTE Pszichológiai Intézetben milyen szövegszerkesztési és hivatkozási alapelveket követünk. Az Intézet munkatársainak témavezetésével készített kvantatív empirikus dolgozatokban ezek betartása elvárt.

1.2 A DOLGOZAT FELÉPÍTÉSE

Címlap. Tartalmazza a dolgozat **címét** (és ha van, az **alcímet**); **készítőjének nevét**; azt, hogy milyen **célből** készült [pl. Általános pszichológiai műhelymunka (kód); Affektív pszichológiai gyakorlati dolgozat (kód), Szakdolgozat (szak)]; **dátum** (pl. 2013/2014. tanév őszi félév); a **gyakorlat- vagy témavezető (nem „konzulens”!) nevét**.

Eredetiség nyilatkozat. Minden egyetemi írásmű kötelező eleme. A nyilatkozat a következő linken érhető el:

https://tanulmanyi.pk.elte.hu/sites/tanulmanyi.pk.elte.hu/files/dokumentumok/eredetisegnyilatkozat_101005.doc

Tartalomjegyzék. Érdemes tartalomjegyzéket használni akkor, ha a szöveg alrészekre tagolódik. A hosszabb dolgozatoknál (pl. szakdolgozat) pedig mindenképpen szükséges a tartalomjegyzék. A tartalomjegyzék „mélységét” az alkalmazott címsorok tagolása (fejezet, alfejezet, stb.) határozza meg. Nem érdemes azonban túlságosan tagolni. Útmutatóként érdemes betartani, hogy egy fejezet minimum 3-4 oldal, egy alfejezet minimum 8-10 mondat legyen. A fejezeteket és az alfejezeteket arab számmal érdemes számozni.

Rövidítések jegyzéke: Bár a rövidítések magyarázata a szövegben (vagy lábjegyzetben) kell, hogy megtalálható legyen, esetenként opcionálisan javasolható, hogy a dolgozat tartalmazzon egy rövidítések jegyzékét, különösen akkor, ha sok rövidítést használunk. Ugyanakkor érdemes kerülni a szükségtelen rövidítéseket.

Kivonat (absztrakt). Ha követelmény (ld. lejjebb), akkor az absztraktot angol nyelven is el kell készíteni, és azt a magyar nyelvű absztrakt után közölni.

A dolgozat maga. Követi az alábbiakban ismertetett felépítési elveket. A *Bevezetés – Empirikus rész* (=Módszer és Eredmények) – *Diszkusszió* aránya általában körülbelül $\frac{1}{3}$ – $\frac{1}{3}$ – $\frac{1}{3}$, de ezeket az arányokat természetesen rugalmasan érdemes kezelni. A leggyakoribb hiba azonban a Diszkusszió rész aránytalan rövid volta, amit érdemes elkerülni (l. később a Megbeszélés, diszkusszió, értelmezés, végkövetkeztetés részt).

Köszönetnyilvánítás: általában is, de a nagyobb terjedelmű és energia-befektetést igénylő munkáknál (pl. szakdolgozat) minden esetben illik köszönetet mondani azoknak a személyeknek, akiknek részvétele érdemben hozzájárult a dolgozat elkészültéhez, megnevezve azt is, hogy miben segítettek. Kötelező feltüntetni az esetleges anyagi támogatás tényét (pl. egyetemi, OTKA- vagy TÁMOP-pályázat keretében, a pályázat számával).

Irodalomjegyzék – ld. lejjebb.

Mellékletek, függelékek

1.3 ÁLTALÁNOS SZEMPONTOK

Oldalszám: A dolgozat lapjain feltétlenül szerepeljen oldalszám (így ezt szövegekői utalásokra is használhatjuk, amennyiben a dolgozat nem tagolódik a főfejezeteken belül alfejezetekre).

Kötés: A dolgozatot feltétlenül tűzzük össze vagy fűzessük le (pl. spirál), illetve ha az követelmény, köttessük be (pl. szakdolgozat).

Fogalmazás és nyelvhelyesség: Pontosan, szabatosan fogalmazzunk. Bár a tudományos szaknyelv alkalmazása elengedhetetlen, azért törekedjünk a minél világosabb, magyaros írásmódra, kerek és érthető mondatok írására. Használjuk a szakkifejezéseket, de csak ha indokolt. Ha a szakkifejezésnek meghonosodott magyar változata is van, akkor azt használjuk (pl. „item” helyett „tétel”). Kerüljük a körülményeskedést, igyekezzünk gazdaságosan kihasználni a megadott terjedelmet. Csak olyasmit írjunk le, amiért vállaljuk a teljes felelősséget – a dolgozat elejére kötelezően beillesztett Etikai nyilatkozaton túl abban az értelemben is, hogy szövegünk csak azt tartalmazza, aminek az igazáról teljesen meg vagyunk győződve. Bármikor kaphatunk a dolgozatunkra vonatkozó bírálatot, kérdést; ezekre csak akkor tudunk hitelesen válaszolni, ha a lehető legnagyobb gonddal írtuk meg az írásművet. Az olvasó érdekében próbáljunk minél tömörebben és egyértelműbben fogalmazni. A magyar nyelven írt publikációkat a magyar helyesírási szabályok szerint kell elkészíteni. Írás közben célszerű a kezünk ügyében tartani egy helyesírási kézikönyvet, pl. Laczkó és Mártonfi (2006) szótárát. Kerüljük a magyartalan fordulatokat (pl. „került bevezetésre” helyett „bevezettük” a helyes).

A szövegformázás: A dolgozat 12-es betűmérettel, Times New Roman betűtípussal, szimpla sorközzel készüljön. Minden külső margó 2,5 centiméter szélességű legyen.

Közzététel: A papír lehetőleg mindkét oldalára nyomtassunk. A dolgozatot elektronikusan is küldjük el a bírálónak, word és PDF formátumban. A filenév a szerző neve és a műfaj megnevezése legyen (pl. kis_gyakorlati_dolgozat_vagy_kovacs_szakdolgozat). Amennyiben módosítás várható, jelöljük a verziószámot v1, v2 stb, módon a filenév végén.

1.4 KIVONAT (ABSZTRAKT) ÉS KULCSSZAVAK

Az absztrakt rövid, tömör, mégis figyelemfelkeltő összefoglalása a teljes közleménynek és tartalmazza, összegzi annak célkitűzéseit, az elvégzett vizsgálat módszerét, a kapott legfontosabb eredményeket és az azok alapján levont következtetéseket. Bár a kivonat jelentősége kisebb az egyetemi írásműveknél, szakfolyóiratok esetében ez az első szűrő a megjelenésig terjedő döntési folyamatban. A Szerkesztő sokszor a kivonat alapján dönt arról, hogy a tanulmányt elküldi-e a lektoroknak vagy azonnal visszautasítja. Egy kevésbé jól megírt absztrakt még a kiváló kutatások publikációját is megakaszthatja.

A kivonatnak tehát tartalmaznia kell, hogy melyek voltak a tanulmány fő céljai, ki volt a tanulmányozott célcsoport (minta, a minta mérete, jellemzői), hogyan választották ki a résztvevőket (mintavétel), milyen vizsgálati elrendezést (keresztmetszeti, kísérleti, stb.) alkalmaztak, melyek voltak a tanulmány fő eredményei és mi a konklúzió. Jól látható, hogy a kivonatba nagyon sok információt kell célratörően megfogalmazni, éppen ezért érdemes jól megfontolni az absztrakt minden szavát, és kerülni az olyan üres kifejezéseket, hogy például „további kutatásra van szükség”. A tanulmányírásnak talán ez a legnehezebb része, éppen ezért a kivonatot érdemes legutoljára megírni.

A különböző szakfolyóiratok eltérnek abban, hogy milyen mértékben kívánják strukturálni a kivonatot. A strukturált absztrakt használata a preferálandó, aminek empirikus munka esetén a minimálisan kötelező részei a következők: Háttér/Célkitűzés, Módszer, Eredmények, Következtetések.

Terjedelme általában 800–1200 karakter, ill. 150–200 szó. Szakfolyóiratba készült közlemény esetében érdemes előre tájékozódni arról, hogy milyen terjedelmű és formátumú kivonatot várnak el.

Az absztrakt végén legtöbbször kéri a közlemény témájának kulcsszavait is, öt kulcsszó megadása általában elég.

1.5 BEVEZETÉS

A dolgozatok bevezetője mutassa be a felvetett kérdéseket, azok tudományos vagy gyakorlati jelentőségét. Röviden és tudományos szempontból bemutatva tartalmazhatja a dolgozat írójának személyes motivációját is, ami e téma kidolgozására vezette. A Bevezetés fél-másfél oldal terjedelmű.

1.6 SZAKIRODALMI ELMÉLETI HÁTTÉR ÖSSZEFOGLALÁSA

A bevezetés egyik célja, hogy tájékoztassa az olvasót, hogy mi a kutatás háttere és kontextusa. A bevezetés tehát „tölcsér” alakú, olyan értelemben, hogy szélesen kezdődik és szűken végződik. A problématerületbe való általános bevezetővel kell kezdődnie, majd el kell kezdeni leszűkíteni a kört úgy, hogy olyan előző munkák eredményeire hivatkozunk, amely munkákat ezen a területen már mások végeztek, és amelyek jelentőséggel bírnak az általunk vizsgált konkrét dologgal kapcsolatban. Ugyanakkor nem szükséges tankönyvszerűen ismertetni a problématerület általános megállapításait, inkább a szűkebben vett témához tartozó fogalmakat és elméleteket kell tárgyalni. Fontos, hogy minden gondolat után adjuk meg a hivatkozást (l. később módját).

A bevezetés másik célja, hogy rávilágítson azokra a kérdésekre, amelyekkel kapcsolatban a korábbi kutatások még nem adtak kielégítő válaszokat. Az empirikus munkák bevezetőiben általában nincs mód a szakirodalom kimerítő áttekintésére. Ilyenkor érdemes bemutatni a releváns elméleti és kutatási irányokat és kutatási eredményeket (kiemelve kifejezetten azokat, amelyek ellentmondásos eredményeket produkáltak), illetve azoknak a kritikáit, különösen kiemelve az olyan szempontokat, amelyekre az adott vizsgálat majd fókuszál. A szakdolgozat ebből a szempontból kivételt jelent, mert itt a szakcikkhez viszonyítva jóval nagyobb terjedelemben áll rendelkezésre a korábbi kutatások összefoglalására. Ennek ellenére az előző kutatások idézésével ne akarjuk az irodalmat kimerítően áttekinteni: csak azokat a munkákat (kutatási eredményeket, elméleteket, alternatívákat és rivális vagy kritikai megfontolásokat) idézzük, amelyek közvetlenül ide tartoznak. Kerüljük a távoli, lazán kapcsolódó szakirodalmi hivatkozásokat! Ez az ide tartozó irodalom közvetlenül a mi munkánkhoz vezessen, és így az előző kutatások és a mi munkánk közötti folyamatosságot mutassa. Szintén érdemes kerülni a tankönyvekre való hivatkozást, törekedjünk arra, hogy eredeti kutatásokra hivatkozzunk.

A bevezetőben a kutatás során alkalmazott pszichológiai konstruktumok konceptuális meghatározására is szükség lehet, azaz meg kell adnunk azt is, hogy mit is értünk az adott fogalom alatt, azaz milyen értelemben használjuk az adott fogalmat. Például a depresszió mint pszichológiai konstruktum jelentheti a depresszív tünetek számát, súlyosságát például nem klinikai csoportban vagy a depresszió diagnózisát. A mérőeszközökről (az operacionális vagy műveleti meghatározás, például a depressziót a Beck Depresszió Kérdőívvel mérték) hacsak ennek nincs

meghatározott oka (pl. rámutat különböző tanulmányokban kapott eltérő eredmények okára), mert például pszichometriai tanulmányról van szó, a bevezetőben még nem esik szó.

A bevezető további célja a saját kutatás problémafelvetésének bemutatása, például ellentmondásos kutatási eredmények, kevés korábbi kutatás az adott problémakörben. Miután az előző idevágó irodalmat idéztük és megmutattuk, hogyan vezet el a mi témánkhoz, ezután érdemes a problémát felvetni és a kutatás célkitűzéseit és hipotéziseit megfogalmazni. A bevezetés végén mutathatók be a kutatás célkitűzései és az ezekből következő hipotézisek. A problémák általában általánosabb kérdések, a hipotézisek pedig konkrét, tesztelhető állítások. A hipotézisek olyan feltételező állítások, amelyek két vagy több pszichológiai konstruktum vagy változó közötti kapcsolat természetének a leírására vonatkoznak. Tehát például a jó hipotézis – az elméletből következően – nemcsak azt mondja meg, hogy például két csoport különbözik egymástól egy adott jellemzőben, hanem azt is, hogy hogyan. Ha együttjárás vizsgálatáról van szó, akkor az együttjárás irányát is meg kell adni. Fontos tehát, hogy kiderüljön, hogy a hipotézis miként illeszkedik a korábbi kutatások sorába, mennyiben ismétli azokat, vagy a probléma melyik újabb vonatkozását vizsgálja. Mindehhez elengedhetetlen a megfelelő angol nyelvű nemzetközi szakirodalom áttekintése és tárgyalása a magyar nyelvű háttéranyagok mellett. Esetenként a kutatás leíró jellegű, amelynek során hipotézis felállítására nincs mód. Ilyenkor olyan kutatási kérdéstről van szó, amikor a hipotézisek felállítása nem feltétlenül lehetséges. Ilyen például a vásárlási függőségben szenvedők aránya a budapesti és bécsi bevásárlóközpontokat látogató fiatalok körében. Ugyanakkor óvatosan kell bánni ezzel a megoldással, mert a legtöbbször akkor is van valamilyen elméletből következő rejtett, nem világossá tett hipotézis a kutatás háttérében még akkor is, ha látszólag leíró vagy feltáró jellegű vizsgálatról van szó. Az előbbi példában ott lehet a rejtett hipotézis, hogy a magasabb jövedelmű országokban magasabb lesz a vásárlásfüggésben szenvedők aránya.

Látható, hogy a bevezetés megpróbálja megmagyarázni az olvasónak az adott vizsgálat logikai alapját, hogy hogyan illeszkedik ez az előző vizsgálatok sorába, és hogy hogyan terjeszti azt ki, mi az, amit ezekből ismét, az adott problémának milyen új aspektusát vizsgálja. E cél elérése érdekében a bevezetés a problématerület széleskörű bevezetésével kezdődik, majd leszűkül az idevágó irodalom rövid, átfogó összegzésére, ami közvetlenül egy, a jelen munkában vizsgálandó változókra vonatkozó állításhoz, illetve a vizsgálat hipotézisének megfogalmazásához vezet.

1.7 MÓDSZER

A módszertani rész (módszertani, de címe nem „Módszertan”!) elsődleges célja az, hogy elmondja az olvasónak, hogy pontosan hogyan végeztük a vizsgálatot. Ez a kutatási jelentés azon része, ami a megismételhetőség kritériumának közvetlenül meg kell, hogy feleljen. Ha megfelelően írjuk le, akkor a módszer elolvasása után egy másik kutató pontosan meg tudja ismétetni az általunk leírt vizsgálatot. A módszer megfelelő leírása arra is lehetőséget nyújt az olvasónak, hogy értékelje, hogy maga a kutatás megfelelő-e. A módszer leírása gyakorlatilag a vizsgálati terv megvalósításának részletes dokumentációjaként is felfogható és ezért „használati útmutatóként” szolgál nemcsak a vizsgálat reprodukálásához vagy későbbi továbbfejlesztéséhez, hanem a kapott eredmények kritikai elemzéséhez is.

A kommunikáció elősegítése és az átláthatóság érdekében a *Módszert* általában a következő alfejezetekre szokás osztani: kísérleti/vizsgálati személyek; berendezés, anyag, eszközök; eljárás; statisztikai elemzési terv. Ezek a tipikus alfejezetek, de néha más fejezetcímek is elő-

fordulnak. Részletesen ismertessük és indokoljuk a mintavétel módját és a kísérleti/vizsgálati elrendezést.

1.6.1. Résztvevők

Ebben a részben bemutatjuk vizsgálatunkban szereplő mintát, meghatározzuk a vizsgálati/megfigyelési egységet (pl. személy, iskolai osztály, interakció). Világosan kell ismertetni a mintaválasztás módját (valószínűségi – egyszerű random, szisztematikus, rétegzett, klaszter, stb. vagy nem valószínűségi – hozzáférhetőségi, kvóta, hólabda, stb.). Fontos bemutatni a beválasztási és kizárási kritériumokat, amennyiben voltak ilyenek.

Nemcsak azt kell elmondani az olvasónak, hogy kik voltak a résztvevők, hanem azt is, hogy hányan voltak, mik a jellemzőik (átlagéletkor, az életkor szórása, életkori tartomány, nemek aránya és minden más, a konkrét vizsgálat szempontjából fontos paraméter). Szintén le kell írni a vizsgálatba való beleegyezési arányt (a megkeresettek hány százaléka egyezett bele a vizsgálatban való részvételbe), továbbá le kell írni a valamilyen szempontból nem értékelhető válaszokat adók (például hiányzó adatok miatt nem értékelhető) arányát is.

A vizsgálati elrendezéstől függően minden más idetartozó információt meg kell adni a résztvevőkről, pl. hogyan osztottuk be őket a kísérleti csoportokba, mekkora elemszámú csoportokat alakítottunk ki, hány olyan személyt választottunk a kísérletbe, akik végül is nem fejezték be a kísérletet, mi ennek az oka, milyen ösztönzővel készítettük a személyeket a részvételre stb.

Itt kell megadni mely etikai bizottság hagyta jóvá a vizsgálatot, illetve az informált beleegyezéssel kapcsolatos információkat is. Azaz, hogy speciális csoportok (pl. kiskorúak, bebörtönzöttek, kórházi betegek) esetében milyen módon biztosították az önkéntességet, hogyan történt a tájékoztatás és a beleegyezés és hogy dokumentálták az informált beleegyezést.

Igényesebb dolgozat esetén – amennyiben ez releváns – itt vagy külön alfejezetben („A statisztikai erő elemzése”) kell megindokolni a tervezett minta méretét statisztikai erő elemzéssel. Ilyenkor korábbi kutatások alapján megbecsüljük a várható hatás mértékét és ennek megfelelően határozzuk meg a minimálisan szükséges elemszámot azért, hogy megfelelő szinten tartsuk a másodfajú hibát.

1.6.2. Berendezés, anyag, eszközök

Ebben a részben kell a bevezetésben megadott konceptuális definícióhoz olyan műveletsort rendelni (operacionalizáció), amivel például az adott pszichológiai konstruktumot mérjük. Ennek megfelelően a konceptuális meghatározás és a műveletsornak összhangban kell lennie. Továbbá fontos, hogy a módszer rész tisztázza azt, hogy a hipotézisekben felvetett összefüggésekhez melyik mérőeszköz/melyik változói párosulnak.

Műszeres méréseknél megfelelő részletességgel le kell írni, hogy milyen berendezést vagy anyagokat használtunk, hogy az olvasó hasonló eszközöket tudjon beszerezni. Továbbá azt is meg kell mondani, hogy miért használtuk az adott berendezést. A kereskedelmi forgalomban lévő berendezésnél a gyártó cég nevét és a modell típusszámát kell megadni (ide tartoznak az esetlegesen használt számítógépes programok is, de ebben a részben kell megadni pl. a vetített filmrészletek vagy ingeranyagként szolgáló zenék paramétereit is).

Ha olyan jellegű a mérőeszköz – pl. papír–ceruza teszt, projektív teszt, strukturált interjú – akkor az irodalmi hivatkozást kell feltüntetni, hogy az olvasó ugyanezt a tesztet be tudja szerezni. A kérdőíveket/teszteket nem feltétlenül kell (gyakran nem is szabad copy right okokból!) a dolgozathoz csatolni, de, ha ennek nincs akadálya érdemes a mellékletben mégis közölni a könnyebb tájékozódás érdekében. Ugyanakkor a kérdőívek közlése nem helyettesíti a mérőeszközök leírását. A mérőeszközök rövid bemutatása is itt történik, beleértve a tételek számát, mire vonatkoznak a tételek, a válaszadás módját (pl. dichotóm, vagy ötfokú Likert típusú skála), az értékelés metódusát (átlag vagy összpontszám vagy valami más). Röviden be kell mutatni a mérőeszköz megbízhatóságára (belső konzisztencia, teszt-reteszt, kódolok közötti megbízhatóság) és validitására vonatkozó korábbi releváns adatokat, ami alátámasztja a mérőeszköz alkalmazhatóságát. Eltérő gyakorlat fordul elő azzal kapcsolatban, hogy a jelenlegi kutatásban az adott mintán a mérőeszköz belső konzisztenciájának mutatóját is itt vagy az eredmények leíró statisztika részében közöljük.

Amennyiben olyan mérőeszközzel van szó, amit idegen nyelvről adaptáltak magyarra, akkor az erre a folyamatra vonatkozó adatokat is meg kell adni, vagy ennek a forrását kell közölni.

A használt ingeranyagot (pl. képeket) érdemes a mellékletben csatolni, amennyiben erre lehetőség van. Papír-ceruza teszteket, kérdőíveket a vizsgálatban használt formátumban, azok alkalmazásának sorrendjében szintén érdemes lehet mellékletben csatolni abban a formátumban, ahogyan azt a vizsgálati személyek kézhez kapták feltéve, hogy az adott mérőeszköz nem áll szerzői jogi védelem alatt. Ez a lehetőség elsősorban egyetemi írásműnél ajánlott, de nem kötelező. Szakcikkekben csak új fejlesztésű skálák esetén kell közölni a mérőeszközt.

Amennyiben a vizsgálat független vizsgálókat/pontozókat/megítélőket alkalmazott, akkor le kell írni a vizsgálók/pontozók/megítélők képzésének módját, illetve be kell mutatni, hogy milyen adatok támogatják a kódolás megbízhatóságát és érvényességét.

A külön rendelésre készült eszközről részletes leírást kell adni, illetve bonyolult eszköz esetén rajzot vagy fényképet ajánlatos mellékelni. A magától értetődő dolgokat (pl. toll a teszt kitöltéséhez) általában nem kell az eszközök között felsorolni, ha ennek nincs különösebb jelentősége.

1.6.3. Eljárás

Ebben a részben azt kell elmondani az olvasónak, hogy hol (pl. laboratóriumban, osztályteremben, Interneten) és pontosan hogyan hajtottuk végre a kísérletet/vizsgálatot attól a pillanattól kezdve, hogy a kísérleti/vizsgálati személy és a kísérletet/vizsgálatot vezető kapcsolatba került egymással, addig a pillanatig, amíg a kapcsolatuk véget nem ért. Tehát az *Eljárás* rész lépésről lépésre leírja, hogy mit csinált mind a vizsgálatvezető, mind a vizsgálati személy az egész vizsgálat alatt. Ez a rész tartalmazza a vizsgálati személynek adott instrukciókat és/vagy ingerfeltételeket és a vizsgálati személyektől elvárt reakciókat és az adatok rögzítésének mikéntjét is. A pontos instrukciókat, a vizsgálat előtti tájékoztatás szövegét, a beleegyező nyilatkozat szövegét a mellékletek között közöljük.

1.6.4. Statisztikai elemzési terv

Ebben a részben kell bemutatni a kutatási kérdések megválaszolásához és a hipotézisekkel kapcsolatos döntésekhez szükséges és tervezett statisztikai eljárásokat, az alkalmazandó statisztikai programcsomagot vagy programcsomagokat. Elvileg az adatok elemzését már a ku-

tatás tervezésekor végig kell gondolni, tehát a kutató pontosan tudja, hogy mit fog tenni az adatokkal.

Nem kell ismertetni a statisztikai próba képletét, a statisztikai nullhipotézist és azt sem, miért esett választásunk az adott próbára (utóbbi csak abban az esetben írjuk le, ha több alternatíva közül választottuk ki az elvégzett próbát vagy ha a statisztikai próba új, egyedi, vagy más módon nem standard, vagy nem általánosan használt statisztikai próba).

Amennyiben az adatokon valamilyen transzformációt (pl. linearizálás, mediánsplit) végzünk, akkor azt is itt kell leírni és indokolni, ha szükséges.

Amennyiben az adatfeldolgozás módja nem triviális (pl.: a mért adatokból új változók képzése), akkor azt is itt mutathatjuk be.

Amennyiben egyéb korrekciókat hajtunk végre, például az első fajú hiba inflálódását akarjuk elkerülni, és szigorúbb szignifikancia szintet határozunk meg (Bonferroni korrekció), akkor azt is itt kell megadni.

Igényesebb munkáknál a hiányzó adatok kezelésére vonatkozó eljárást is meg kell adni.

1.8 EREDMÉNYEK

Az *Eredmények* részben már nem kell megismételni a statisztikai elemzési tervet. Itt már csak az elemzés eredményét közöljük korrekt módon, értelmezés nélkül. Fontos, hogy az egyes vizsgálati személyek adatait sem ehelyütt, sem a függelékben nem szabad megadni!

Az eredmények részt érdemes alszakaszokra bontani a könnyebb átláthatóság érdekében. Az első szakasz a leíró statisztika. Itt megadjuk a vizsgálat változóinak alapstatisztikáját. Így közöljük a fontosabb gyakorisági adatokat vagy magas mérési szintű változók esetében az átlagot és a szórást. Ne felejtsük el, hogy az átlag nem informatív szórás nélkül. Itt lehet megadni a pszichometriai skálák belső konzisztenciáját és a mérés reliabilitását az adott mintán, mert a reliabilitás nem független az adott mintától és a skálaértékek mérés pontosságának illetve a mérési hiba nagyságának mutatója. Érdemes a leíró statisztikát jól átlátható táblázatban közölni, így elkerülhetjük, hogy a leíró adatokat szövegesen kelljen ismertetni. Ugyanakkor a táblázatban közölt legfontosabb jellemzők rövid szöveges összefoglalója is szükséges.

A következő alszakaszokat a statisztikai elemzési tervben leírt nagyobb elemzési egységekben érdemes bontani. Például korrelációs elemzések, többváltozós elemzések. Az elemzéseknek természetesen illeszkedni kell a hipotézisekhez is.

Az eredmények ismertetése során több módon járhatunk el. Fontos azonban, hogy az adatok bemutatását ne duplikáljuk, tehát vagy szövegben, vagy ábra, vagy táblázat formájában ismer-tessük (amelyik a legkönnyebben áttekinthető). A szöveges leírásban közölni kell a legfonto-sabb eredményeket, de a számszerű közlést nem kell megismételni, hanem csak utalni a meg-felelő táblázatra.

- (1) Az egyik lehetőség, hogy a statisztikai próba értékét, szabadságfokát, a hozzá tartozó valószínűségi szintet a szövegben közöljük (pl. $t(df)=\dots$; $p=$ vagy $p<$, azaz $t[42] = 2,2$; $p < 0,05$). Igényes esetben elvárt, hogy megadjuk a hatásméretet is ($t[42] = 2,2$; $p < 0,05$; Cohen $d=0,68$). A statisztikai próba számszerű megadása mellett fontos szöveges formában is közölni az eredményt (pl.: „...tehát a futballisták csoportja gyorsabban fűzte

be a cipőjét, mint a vízilabdázók.”). Fontos, hogy ebben a részben még nem értelmezzük az eredményeket, hanem csupán leírjuk. Az értelmezésre később, a diszkusszióban kerül sor.

- (2) Az eredményeket, a próba értékeit, és a hatásméretet táblázatosan közöljük. Ilyenkor a szövegben nem kell megismételni az eredményeket, hanem csak leírni az összefüggéseket és utalni a táblázatra, ahol az olvasó megtalálja a részletes adatokat. A táblázatban azonban meg kell adni minden szükséges adatot. Alapelve, hogy minden eredményt csak egyszer írunk le. Amennyiben a terjedelem megengedi, akkor a paraméterek (pl. átlagok, arányok) konfidencia intervallumát is érdemes megadni, mert ez nagyon informatív a becslés pontosságára nézve is.
- (3) Az eredményeket lehet közölni ábrákban is, amely megkönnyítheti az eredmények értelmezését. Az ábrákban azonban grafikusán fel kell tüntetni a konfidencia intervallumot (általában 95%-os valószínűségi) is, mert csak így válnak értelmezhetővé például a csoportok közötti különbségek.

A szignifikáns hatás irányának közlésénél és illusztrálásánál el kell döntenünk, hogy milyen közeg szolgálja legvilágosabban és leggazdaságosabban a célunkat. Ne feledjük, hogy a nem szignifikáns eredmény is eredmény, azt is dokumentálni kell. Nagyon rossz hagyomány, hogy például a nem szignifikáns korrelációk helyét üresen hagyják egy korrelációs mátrixban. Még a nem szignifikáns hatás is informatív lehet a tanulmány olvasójának. (A nem szignifikáns eredményeknél érdemes megfontolni a post hoc statisztikai erő elemzést is.) Ha pl. három csoport közti főhatás szignifikáns, akkor a legjobb megoldás valószínűleg az, hogy minden csoport átlagát (a szórással együtt) a közlemény szövegébe ágyazva vagy táblázatos formában mutatjuk be. Ez utóbbi esetben csak az összehasonlítás eredményét írjuk le a szövegben. Ha a szignifikáns hatás egy komplex interakció, akkor a legjobb megközelítés az, ha a számszerű eredményeinket ábrán vagy táblázatban foglaljuk össze és a szövegben csak az interakció jellegét írjuk le.

A táblázatok és a grafikonok nagyon hatékonyan tudnak akár összetett összefüggéseket is bemutatni. Érdemes alkalmazni őket. Ha ábrát vagy táblázatot használunk (tőlünk függ, hogy a kettő közül melyiket!), ne feledkezzünk meg arról, hogy a közlemény szövegében is mondjuk meg az olvasónak, hogy milyen adatokat ír le az ábra vagy táblázat. Ugyanakkor minden táblázatot és ábrát az olvasónak a szövegtől függetlenül is kell tudnia értelmezni. Ezért csak a jól megszerkesztett ábra vagy táblázat informatív. Éppen ezért nem megfelelő módszer az SPSS output táblázat beillesztése a dolgozatokba, hacsaknem a szerkesztés módja ezt lehetővé teszi. Csak olyan jól szerkesztett, igényes, szemléletes ábrák/diagramok kerülhetnek a szakdolgozatba, amelyek a közölt adatok befogadását, értelmezését elősegítik, azaz szerkesztés nélküli SPSS diagram nem kerülhet a dolgozatba.

Rendszerint az ábra vagy táblázat lábjegyzetében lehet feloldani a rövidítéseket, vagy - ha szükséges – rövid magyarázatot adni az olvasónak. Minden ábrát és táblázatot (külön-külön: 1. ábra, 2. ábra..., 1. táblázat, 2. táblázat...) azok megjelenési sorrendjében sorszámozni kell (a szövegben ez alapján utalunk rá) és *egyértelmű címmel* kell ellátni. Témavezetőnk, a cikk szerkesztője vagy lektora bármikor kérheti a grafikonhoz tartozó adatok táblázatos bemutatását. Vigyázzunk, hogy elégséges magyarázatot adjunk a bemutatott adatokról, és gondoskodjunk arról, hogy az olvasó helyesen értelmezhesse azokat. A táblázat vagy ábra címe is ezt a célt szolgálja, de ne feledkezzünk meg a táblázatoknál pl. az oszlopok és sorok fejlécéről, diagramoknál a tengelyek elnevezéséről, a mértékegységekről, valamint az egyes vizsgálati csoportok

elkülönítését szolgáló jelmagyarázatok feltüntetéséről sem. Oszlopdiagram esetében tüntessük fel az ábrán a megbízhatósági intervallumot is.

Különítsük el az előre megtervezett elemzéseket, ezek képezik az elsődleges eredményeket, az ad hoc típusú, másodlagos elemzésektől. Ezek többnyire valamilyen exploratív jellegű elemzések, amelyeket azért végezzük, mert az adatok ott vannak, de nem ennek a kérdésnek a megválaszolására tervezték a kutatást. Az ilyen típusú elemzésekkel – természeténél fogva – óvatosan kell bánni.

Az eredmények bemutatása nem történhet a statisztikai programok „output” file-jainak közlésével. A szerző feladata a kapott adatokat érthető, áttekinthető formában (és a közlemény nyelvét is követve) bemutatni.

A dolgozatnak ez a fejezete kizárólag az adatok és eredmények ismertetését, bemutatását szolgálja részben számszerű, részben szöveges formában. Értelmezésükre nem itt kerül sor!

Bár különböző hagyományok lehetségesek, mi azt javasoljuk, hogy az ábrák és a táblázatok a szövegbe ágyazottan jelenjenek meg, eltérően attól a régebbi szokástól, hogy a dolgozat végéhez csatolják.

1.9 MEGBESZÉLÉS, DISZKUSSZIÓ, ÉRTELMEZÉS, VÉGKÖVETKEZTETÉS

A Megbeszélés résznek be kell mutatnia, hogy vajon a tanulmány megerősíti vagy cáfolja a hipotéziseket, ha nem, akkor az eredmények segítenek-e alternatív hipotézist megfogalmazni, milyen lehetséges magyarázatok vannak az eredményekre, ezek az eredmények egyeznek-e más kutatók eredményeivel, milyen hibaforrások lehetnek, mi következik mindebből az adott kutatási területen, milyen relevanciája van a kutatási eredményeknek, milyen javaslatok fogalmazódnak meg a továbblépésre.

A *Megbeszélés* rész célja, hogy értelmezzük és értékeljük a kapott eredményeket, úgy, hogy elsődleges hangsúlyt kapjon a vizsgálat feltételezése és eredménye közti kapcsolat. Ennek a célnak az eléréséhez célszerű ezt a részt olyan állítással kezdeni, ami a kapott eredményeket összegzi. Az összegző állítás(ok) után az eredményeket értelmeznünk kell, meg kell mondanunk az olvasónak, hogy szerintünk mit jelentenek. Eközben meg kell próbálnunk a kutatási eredményünket integrálni a régebbi kutatásokkal, és meg kell mutatnunk, milyen kapcsolatban vannak a mi eredményeink az előző kutatások eredményeivel. Ilyenkor szükséges lehet összehasonlítani a saját vizsgálati eredményeinket másokéval, rámutatva a különbségek – ha vannak ilyenek – lehetséges okaira. Ebben a részben már nem mutatunk be újabb elemzéseket, adatokat. Figyelem, itt nem az eredményekben bemutatott adatok megismétléséről van szó, hanem azoknak a megbeszéléséről és értelmezéséről.

Fontos elismerni a kutatás korlátait és kritikai szempontokból is elemezni a kutatási eredményeket. Az eredmények belső validitásának vizsgálata, azaz a kapott eredményekre adott alternatív magyarázati lehetőségek vizsgálatáról ne feledkezzünk meg. Azzal is kell foglalkozni, hogy az eredmények mennyire általánosíthatóak, azaz milyen a vizsgálat külső validitása. Foglalkoznunk kell továbbá minden olyan tényezővel, ami gyengítheti, befolyásolhatja az eredmények értelmezését.

Érdeemes a diszkussziót befejezni annak tárgyalásával, hogy az adott kutatási eredmény – amennyiben megismételhető és valid – milyen valós pszichológiai jelenség megértéséhez vezet,

illetve mi a klinikai vagy gyakorlati jelentősége. Hasznos arra is kitérni, hogy még milyen megoldatlan, újabb kérdések merültek fel a kutatás kapcsán.

1.10 HIVATKOZÁSOK ÉS IRODALOMJEGYZÉK

Különösen fontos a szakirodalmi hivatkozások szabályainak betartása, egyrészt szakmai etikai szempontból, másrészt a közlések hitelességének ellenőrizhetősége miatt. A felvonultatott szakirodalmi forrásoknak nem kell kimerítőnek lenni, de elégségesnek egy-egy állítás, elmélet vagy gondolat alátámasztására.

A szöveg közben valamennyi, nem tőlünk származó állításnál, tényszerű közlésnél, adatnál jelölnünk kell, kitől származik és mi a pontos fellelhetősége. Mivel ez a szöveget olvashatatlanná tenné, ezért a szöveg közben csak utalunk (hivatkozunk) a forrásmunkákra, melyek pontos adatait az irodalomjegyzékben adjuk meg.

Elemi szabály, hogy a dolgozat szövegében hivatkozott szerzők megegyezzenek az irodalomjegyzékben szereplőkkel: az irodalomjegyzékben nem lehet sem több, sem kevesebb tétel, mint hivatkozás a szövegben (természetesen előfordulhat az, hogy valamelyik forrásmunkára a szövegben több alkalommal is hivatkozunk – ez esetben a bibliográfiában ezt elegendő egyszer szerepeltetni). Ezt a dolgozat leadása előtt mindenképpen ellenőrizzük.

Az alábbiakban az Amerikai Pszichológiai Társaság (APA) hivatkozási rendjét vesszük alapul, egyes folyóiratok azonban ettől eltérő hivatkozási stílust is megkövetelhetnek. Esetenként eltérhetünk a szokásos hivatkozási rendtől. Például a magyar dolgozatokban el lehet térni azzal, hogy & jel helyett „és”-t, a külön nem felsorolt szerzőkre az „et al.” formula helyett „és mtsai.” rövidítéssel hivatkozunk. A folyóirat hivatkozási rendjét és a szerzők számára fontos egyéb tudnivalókat a folyóirat „Szerzői instrukciók” című leírása tartalmazza.

A szöveg közben alkalmazott irodalmi hivatkozásoknál a szerző(k) vezetéknevét és a megjelenés évszámát (pont nélkül!) egymástól vesszővel elválasztva, zárójelben tüntetjük fel. Abban az esetben, ha a szerző(k) neve a szöveg szerves részét képezi, a név után zárójelben csak a megjelenés évét tüntetjük fel, pl: „Niven (1975) hangsúlyozza, hogy...”.

A hivatkozásokat ne lábjegyzet¹ formájában közöljük, hanem mindig a főszövegbe illesszük (hacsak a lábjegyzetben nem pl. egy szerző alternatív véleményét mutatjuk be).²

Társszerzős művek esetén a szövegközi hivatkozásnál két szerző esetében minden szerző vezetéknevét kiírjuk (pl: Sekuler és Blake, 2000), de ha kettőnél több szerzős műre többször hivatkozunk, a második hivatkozástól csak az első szerzőt hivatkozunk név szerint és utána „és mtsai” megjelölést alkalmazunk (pl. Atkinson és mtsai, 1995). Természetesen a bibliográfiában valamennyi szerző nevét felsoroljuk, még hozzá a forrásmunka által megadott sorrendben. A nagyon sok szerző közleményeknél lehet további rövidítést alkalmazni:

Több, de hatnál kevesebb szerző esetén, az első hivatkozás alkalmával az összes szerző nevét fel kell tüntetni, a későbbi hivatkozások során azonban már csak az első szerző nevét jelöljük, melyet az ‘és mtsai’ rövidítés követ.

¹ A lábjegyzetekben a főszöveg folyamatosságát megtörő információkat, egy-egy kifejezés magyarázatát, alternatív értelmezési lehetőséget, kommentárt stb. közlünk. Használatával takarékoskodjunk. Mindenképpen kerülendő, hogy adott oldalon a lábjegyzetek hosszabbak legyenek, mint a főszöveg.

² Mondat végén szereplő lábjegyzet száma az írásjelet követi.

Sternberg, Smith, Robertson, Blumberg és Kohl (1999) egy közelmúltban végzett vizsgálatban azt találták... (első hivatkozás)

Sternberg és mtsai (1999)... (későbbi hivatkozás)

Hatnál több szerző esetén a szövegben csak az első szerző nevét és azt követően az 'és mtsai' rövidítést alkalmazzuk.

Kivételt képez ezen utóbbi két forma alól az az eset, ha az ily módon történő rövidítés nem teszi egyértelművé az utalást. Például, ha egyaránt hivatkozunk Sternberg, Bryant, Kaplan, Blomberg, Blum és Riesen (1993), valamint Sternberg, Bryant, Blomberg, Blum és Kohl (1993) tanulmányára, úgy az alábbi rövidítéseket alkalmazzuk:

Sternberg, Bryant, Kaplan és mtsai (1993)

Sternberg, Bryant, Blomberg és mtsai (1993)

Azokban az esetekben, amikor a szövegközi hivatkozás egyszerre több forrásmunkára vonatkozik, a hivatkozott műveket az első szerzők vezetékneve alapján kell sorrendbe állítani és pontosvesszővel elválasztani [pl.: „Számos kiváló összefoglaló munka jelent meg a témában magyarul is (Alma és Körte, 1912; Barack és Szamóca, 1904; Körte, 1917).”].

Ha ugyanazon szerző több tanulmányára hivatkozunk összefoglalóan, a megjelenési évszámokat egymástól vesszővel elválasztva adjuk meg: „Egyes kutatók (Malter, 1987, 1989, 1996) szerint...”

Ha több szerző több munkájára is hivatkozunk, akkor a két szabályt értelemszerűen kombináljuk, tehát azonos szerző műveit vesszőkkel, az egyes szerzőkre történő hivatkozásokat pontosvesszővel választjuk el. Például: „A futballisták gyorsabban befűzik cipőjüket, mint a vízilabdázók (Gipsz, 1991, 1993; Alma és Körte, 1992, 1993, 1998).”

Ha azonos szerző(k)től több, ugyanabban az évben megjelent forrásmunkára hivatkozunk, a közleményeket a hivatkozáskor egymástól az évszám után folyamatosan írt a, b, c stb. jelekkel kell megkülönböztetni (pl.: Gipsz, 1988a, 1988b). Ugyanez vonatkozik arra az esetre is, ha ugyanazon szerző(k) azonos évben megjelent műveire a szöveg különböző részein utalunk. Ilyenkor a szövegben elsőként hivatkozott munka (a dolgozat további részében is) az évszám után konzekvensen az a, a másodikként hivatkozott a b, stb. jelöléssel látandó el. Természetesen az irodalomjegyzékben ezeknek a jelöléseknek a hivatkozás rendjével megegyező módon szerepelniük kell.

Szó szerinti idézetnél kötelező az idézőjel használata, és a szövegben, amikor megadjuk az idézett szerző nevét és a mű megjelenési évszámát, meg kell adni az idézett szöveg oldalszámát is (az „oldal” szó rövidítését – o. vagy old. – nem írjuk ki). Például: „A hat hónapos csecsemők szopási sebessége megnő, ha az egymást követő hangok bármely nyelvben két különböző fonémához tartoznak” (Atkinson és mtsai, 1995, 261.). Csak olyan esetben folyamodjunk szó szerinti idézetekhez, ha valami miatt lényeges, hogy hogyan fogalmazott az eredeti szerző.

Ha nem olvastuk magát azt a cikket, könyvet stb., amire hivatkozunk, hanem csak onnan tudunk róla, hogy X-nél olvastuk, hogy Z mit mondott (ez az ún. **közvetett hivatkozás**), akkor a szöveg közben Z szerző adatai után zárójelben odaírjuk, hogy (idézi X, ebben az évben.) Például: „Lieberman (1982, idézi Moore, 1997) elmélete szerint...”. Ilyenkor illendő, hogy az irodalom-

jegyzékben mindkét mű adatait pontosan, külön tételként megadjuk, és az idézett mű után zárójelben feltüntetjük, kinek a tanulmányában találkoztunk vele:

Liberman, A. M. (1982) On finding that speech is special. *American Psychologist*, 37, 148–167. (idézi Moore, 1997)

Moore, B. C. J. (1997) *An Introduction to the Psychology of Hearing*. Academic Press, San Diego.

A közvetett hivatkozás formája a fentiektől kissé eltérhet, ha az olvasott szerzőnél nem található meg a pontos hivatkozás: ekkor a szövegben zárójelben az ismertett szerző a neve után az „é.n.” (évszám nélkül) jelölést alkalmazzuk: „Liberman (é.n., idézi Moore, 1997) elmélete ...”. Ilyenkor hátul, az irodalomjegyzékben természetesen csak az általunk olvasott szerző (példánkban Moore) szerepel.

A túl sok közvetett hivatkozást kerüljük. Ez úgy is megoldható, ha a szövegben a ténylegesen olvasott szerzőre utalunk, hozzátéve, hogy pl. „X (ekkor és ekkor) összefoglalója szerint”, vagy „X (ekkor és ekkor) ismertetése alapján”.

Figyelem! A közvetett hivatkozás rövidítése NEM „In”, hanem „id.” (angol nyelvű publikációkban: „cit.”) (Az „In” szerkesztett műveknél szerepel és csakis az irodalomjegyzékben, ld. lejjebb.)

Az **irodalomjegyzékben** az összes bibliográfiai adatot pontosan meg kell adni, hogy akárki utána tudjon nézni akármelyik könyvtárban, vagy máshol be tudja szerezni a művet. Az irodalomjegyzék elkészítésének más-más gyakorlata lehet a különböző folyóiratoknál. Ha adott folyóirat vagy kurzus számára készítjük az írásművet, mindig ellenőrizzük, hogy ott mi a szokás. Nem egyértelmű esetben az APA hivatkozási rendjét célszerű követni.

Az APA szabályai szerint az irodalomjegyzékben szereplő forrásmunkák felsorolása az első szerzők neve szerinti szoros ábécérendben történik. Ha ugyanazon szerző több munkája is szerepel irodalomjegyzékünkben, akkor a további szerző neve szerint történik a felsorolás. Ugyanazon szerző azonos évben megjelent munkáinak adatait a szövegközi hivatkozásnál használt, a megjelenés évével folyamatosan egybeírt a, b, c, stb. jelölés alfabetikus sorrendjében (pl. Wagstaff, 1988a, 1988b, 1988c) adjuk meg.

Általános szabály, hogy a magyar nyelvű publikációra való hivatkozásnál nincs vessző a vezetéknev után, az idegen nyelvű hivatkozásoknál van vessző a vezetéknev után. A tudományos fokozatokat (pl. Dr., PhD) nem jelöljük sem a szövegközi hivatkozásoknál, sem pedig az irodalomjegyzékben.

További általános szabály, hogy az írott művek lelőhelyét dőlt betűvel írjuk: lelőhelynek a könyv, illetve a folyóirat címe számít. Elhangzott előadásnál nincs „lelőhely”, ezért nem emelünk ki semmit.

Könyveknél, monográfiáknál:

A szerző(k) vezetékneve és keresztnévének kezdőbetűi. (megjelenés éve). *A könyv címe*.
Megjelenés helye: Kiadó.

Például:

B. Kakas G. (1988). *Pszichofizikai gyakorlatok*. Budapest: Tankönyvkiadó.

Sekuler, R.; Blake, R. (1994). *Perception*. New York, NY: McGraw-Hill, Inc.

Cikkekből szerkesztett könyveknél, tanulmánykötetekenél és szöveggyűjteményekenél:

Az idézett szerző(k) vezetékneve és keresztnévének kezdőbetűi. (megjelenés éve). A tanulmány címe. In a könyv szerkesztő(i)nek vezetékneve és keresztnévének kezdőbetűi; magyarban

„szerk.”, angolban egy szerkesztő esetén „Ed.”, több szerkesztőnél „Eds.”, *A könyv címe*. Megjelenés helye: Kiadó. Az idézett tanulmány oldalszáma -tól-ig. (Az oldalszámokat **hosszú kötőjellel** – kötjük össze! A szerkesztők nevét nem emeljük ki kiskapitálissal. Az oldalszám után nem írunk o., old. rövidítést.)³

Például:

Huesmann, L. R. (1982). Experimental methods in research in psychopathology. In P. C. Kendall, J. N. Butcher (Eds.) *Handbook of research methods in clinical psychology. Wiley series on personality processes*. New York, NY.: Wiley & Sons, Inc. 223–248.

Losonczy Á. (1991). Az új élet kihordása: szülés, születés. In Hanák K. (szerk.) *Terhesség-Szülés-Születés II*. Budapest: MTA Szociológiai Kutató Intézet. 5–39.

Gazzaniga, M. S. (1980). A nyelv szerepe a tudatos élményben: egy split-brain férfivel kapcsolatos megfigyelések. In Séra L. és Barkóczi I. (szerk.) *A tudat pszichológiai kérdései. I. kötet. Szöveggyűjtemény*. Budapest: Tankönyvkiadó. 216–226.

Amennyiben a tanulmány és az azt közlő kötet ugyanabban az évben jelent meg, vagy nincs információnk a tanulmány megírásának idejéről, úgy az első két példa a mérvadó.

Folyóiratcikkeknel:

A szerző(k) vezetékneve és keresztnevének kezdőbetűi (megjelenés éve) A cikk címe. A *folyóirat címe, kötetszám*(füzetszám), az idézett cikk oldalszáma -tól-ig.

Például:

Kovács I. (1991). Egy tudományos vízió. *Pszichológia, 1*, 77–126.

Leventhal, E. A., Leventhal, H., Shacham, S., Easterling, D. V. (1989). Active coping reduces reports of pain from childbirth. *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 57*(3), 365–371.

Kongresszusi és egyetemi előadásoknál:

A szerző(k) vezetékneve és keresztnevének kezdőbetűi (az előadás megtartásának éve). Az előadás címe. A kongresszus vagy rendezvény pontos neve, helye, dátuma (év, hó, nap).

Gyakran, főleg friss kutatási eredményeknél még csak előadásokra tudunk hivatkozni. Ilyenkor az irodalomjegyzékben az előadó nevét, a kurzus címét és évét és helyét kell feltüntetni.

Például:

Császár N., Varga K. és Bányai É. (1998). Hogyan viseljük el a fájdalmat? Vélekedések és valóság. Előadás a Magyar Pszichológiai Társaság XIII. Országos Tudományos Nagygyűlésén, Pécs, 1998. április 15–17.

Bányai É. (2005). Általános pszichológia 3: motiváció, emóció, mozgás. Egyetemi előadások pszichológus hallgatóknak. 2005. tavaszi félév. ELTE, BTK, Budapest.

Személyes közlésnél:

Ha valamilyen információt nem előadáson hallottuk, hanem közvetlenül nekünk mondták el, akkor az erre való hivatkozásban a személyes közlés tényét fel kell tüntetni. Az ilyen hivatkozásokkal nagyon takarékosan bánjunk, mert ha sokat alkalmazunk, az komolytalanná teszi a dolgozatot. Példa: „Egyelőre publikálatlan kutatási eredmények, nevezetesen férfiak és nők hipnózis előtti viselkedésének elemzéséből származó adatok (Bányai É., személyes közlés, 2012. május 10) arra utalnak, hogy a férfiak tudatvezérlésében a belső élmények, a nőkében a környezet jelzései játszanak nagyobb szerepet.” A személyes közlést nem tüntetjük fel a hivatkozásjegyzékben, csak a szövegben szerepel. Ezzel szemben a szövegben a közlő kereszt-

³ Angol nyelvű publikációkban az APA hivatkozási rendjét javasoljuk követni. Ez az itt megadott instrukcióktól részben eltér, például szkkönyvfejezetek hivatkozásában az oldalszám (pp. 328–350). formában szerepel.

nevét vagy annak kezdő betűjét és a közlés dátumát is feltüntetjük, amennyiben ez lehetséges. Ezt a hivatkozási módot azonban csak nagyon indokolt esetben érdemes alkalmazni.

Internetes hivatkozások

Az alábbiakban az American Psychological Association (APA) honlapjáról letöltött elektronikus forrásokra vonatkozó hivatkozási rendet adjuk meg (<http://www.apastyle.org/elecref.html>). Fontos tudni, hogy – tekintettel az elektronikus források gyors térhódítására s ugyanakkor újszerűségére – a hivatkozási formák változhatnak. Mivel Magyarországon még nem született hivatalos ajánlás az elektronikus források hivatkozási rendjéről, magyar nyelvű publikációkhoz az általunk közölt formulákat javasoljuk, ugyanakkor külföldi publikációk esetén érdemes vagy a kiadó vagy az APA aktuális elvárásairól tájékozódni.

Az elektronikus forrásokra történő hivatkozásoknál ugyanaz a cél, mint a nyomtatott források esetében: az általunk leírtak hitelesítése és az érdeklődő (vagy kritikus) olvasó eljuttatása az eredeti forráshoz. Mivel különösen az internetes leíróhelyek változnak viszonylag gyakran (át-szabják a honlapot, felújítják vagy törlik a dokumentumokat), fontos, hogy (különösen hosszabb elnyúló munkálkodás esetén) ne csak az irodalmazás fázisában, hanem a végső változat letisztázásakor is ellenőrizzük, aktuális-e még az általunk megadott leíróhely. Az elektronikus források hivatkozásakor leggyakrabban előforduló hiba az elérési útvonal (URL) „elgépelése”. Ennek elkerülésére ajánljuk a cím copy-and-paste („másol-és-beilleszt”) funkcióval történő átemelését az internetes címlablakból a dolgozat irodalomjegyzékébe (a módszer nemcsak biztonságos, de hosszú URL-ek esetén időt is megtakaríthatunk vele).

Online folyóiratok esetében:

A szerző(k) vezetékneve és keresztnévének kezdőbetűi (megjelenés éve) A cikk címe. A folyóirat címe, kötetszám, letöltve: év. hónap. nap. teljes URL

Érdemes megadni – főleg, ha az online kiadásban nincsen kötet- és oldalszám – a tanulmány doi-számát.

Online dokumentumok esetében:

A szerző(k) vezetékneve és keresztnévének kezdőbetűi (megjelenés éve) A cikk címe. Letöltve: év. hónap. nap. teljes URL

1.11 MELLÉKLETEK

Tudományos közleményeknél előfordul, hogy olyan részletek is fontosak lehetnek, amelyeket nem lehet vagy nem praktikus a szövegbe beágyazni, ugyanakkor fontos kiegészítő információt jelenthetnek. Ezt leggyakrabban cikkek esetében a Függelékben vagy egyetemi dolgozatok esetében pedig a Mellékletben jeleníthetjük meg. Újabban egyes folyóiratok elektronikus szupplementumoknak is helyet adnak, azaz a Szerző bizonyos információkat elektronikusan elérhető formában adja közre. A Függelékben vagy Mellékletben csak a kutatás szempontjából releváns kiegészítések lehetnek. Így például itt közölhetjük a vizsgálatban használt kérdőívet (mint fentebb jeleztük, automatikusan ne közöljük), amennyiben ez releváns és nem védik a szerzői jogok. Vagy megadhatunk olyan táblázatokat szerkesztett formában, amelyek további kiegészítő adatokat közölnek. A számítógépes statisztikai próbák nyers print-out-ja nem képezheti a melléklet részét!

1.12 AJÁNLOTT IRODALOM

Számos kézikönyv áll rendelkezésre, amit írott és elmondott publikációk elkészítéshez hasznos segítséget nyújt. Javasoljuk ezek beszerzését és alapos tanulmányozását.

American Psychological Association. (2010). *Publication manual of the American Psychological Association* (6th ed.). Washington, DC: Author.

Caplin, J. (2009). *Utálok a prezentációkat*. Budapest: Akadémiai Kiadó.

Csermely P., Gergely P., Koltay T., Tóth J. (1999). *Kutatás és közlés a természettudományokban*. Budapest: Osiris Kiadó.

Eco, U. (2007). *Hogyan írjunk szakdolgozatot?* Budapest: Kairosz Kiadó.

Gyurgyák J. (2000). *Szerkesztők és szerzők kézikönyve*. Budapest: Osiris Kiadó.

Kazdin, A. e. (1995). Preparing and evaluationg research reports, *Psychological Assessment*, 7, 228-237.

Laczkó K., Mártonfi A. (2006). *Helyesírás*. Budapest: Osiris Kiadó.

McCandless, D. (2010). *Az információ gyönyörű. Infografika*. Budapest: Typotex Kiadó.

Perrin, R. (2012). *Pocket Guide to APA Style*. Boston, MA: Wadsworth Cengage Learning.

Roberts, M.C. et al. (2003). The scientific process and publishing research. In: Roberts, M.C. & Ilardi, S.S. (Eds.). *Handbook of research methods in clinical psychology*. Malden: Blackwell Publishing Ltd. pp. 31-51.

Sternberg, R. J., & Sternberg, K. (2010). *The psychologist's companion: A guide to writing scientific papers for students and researchers* (5th ed.). Cambridge, UK: Cambridge University Press.

Szabó K. (2001). *Kommunikáció felsőfokon*. Budapest: Kossuth Kiadó.

Szokolszky Á. (2009). *Using scholarly literature in psychology*. Szeged: JATE University Press.

Wilkinson, L. et al. (1999). Statistical methods in psychology journals, Guidelines and explanations. *American Psychologist*, 54(8), 594-604.

JÓ MUNKÁT KÍVÁNUNK!